

AKTUÁLNE PRÁVNE A TECHNICKÉ NÁSTROJE ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY

Miroslav RUSKO

ENVIRONMENTAL POLICY TOOLS '2020

PREFACE

V roku 2017 vstúpilo do globálnej ekonomiky viac ako 100 miliárd ton materiálov na výrobu energie, budovanie infraštruktúry a domov, výrobu potravín a poskytovanie spotrebného tovaru, ako sú odevy a telefóny. Na planéte je v súčasnosti viac telefónov ako ľudí a predpokladá sa, že do roku 2030 množstvo zakúpeného oblečenia dosiahne viac ako 92 miliónov ton. Niektoré odhady naznačujú, že 99 % vecí, ktoré ľudia kúpia, sa vyhodí do šiestich mesiacov od nákupu bez toho, aby sa materiál zhodnocoval. Je to preto, lebo máme to, čo by ste mohli nazvať lineárne hospodárstvo. Funguje to tak, že sa z nich získavajú zdroje a vyrábajú sa z nich produkty, ktoré sa predávajú ľuďom a potom sa po krátkej dobe ich používania z nich stane odpad.

Pandémia COVID-19 však ponorila globálnu ekonomiku do toho, čo sa môže stať najhorším hospodárskym poklesom od Veľkej hospodárskej krízy. Namiesto pokusu o oživenie systému, ktorý je vo svojej podstate márnotrtný, sa Európska komisia zaviazala vybudovať postpandemickú udržateľnú cirkulárnu ekonomiku.

Myšlienka obehového hospodárstva je jednoduchá: lepšie využívať zdroje, t.j. nasmerovať toky surovín a materiálov od zdrojov ich úplnému zhodnocovaniu. Znamená to, že namiesto plytvania so surovinami a materiálmi (a s tým súvisiaceho znečisťovania prostredia), je potrebné nasmerovať výrobné, logistické a obchodné procesy od environmentálne vhodnej koncepcie (tzv. ekodizajnu) produktov k ich dlhodobému používaniu a následne čo k najlepšiemu a efektívnemu ich zhodnoteniu.

Tematika trvalo udržateľného rozvoja sa radí medzi priority ako dosiahnuť medzinárodnú spoluprácu pri riešení medzinárodných problémov ekonomického, sociálneho, kultúrneho alebo humanitárneho charakteru a pri podpore a podnecovaní rešpektovania ľudských práv a základných slobôd pre všetkých bez ohľadu na rasu, pohlavie, jazyk alebo náboženstvo. Globálne environmentálne problémy majú stále zhoršujúci sa trend, napríklad ubúdajú prirodzené lesy mierneho pásma, subtrópov a trópov, ubúda poľnohospodárskej pôdy následkom jej degradácie, stúpa znečistenie morí, ničia sa citlivé morské ekosystémy, nenávratne miznú rastlinné a živočíšne druhy.

Trvalo udržateľný rozvoj hovorí o snahe zabezpečiť, aby zdroje Zeme, ktoré využívame na ekonomický rast, boli dostupné aj pre budúce generácie. Pozornosť, ktorá je v súčasnosti venovaná hrozbám globálnych klimatických zmien, je príkladom ako ľudská sloboda a ľudský rozvoj môžu byť narušené, keď sú záujmy ekonomického rastu a rozvoja oddelené od záujmov životného prostredia. Riešenie súčasných environmentálnych problémov je nielen otázkou technického riešenia, ktoré donedávna bolo vyvolané buď ako reakcia na vzniknutý environmentálny problém alebo v rámci progresívnejšieho prístupu ako preventívny prístup. Mala by to byť zmena hodnotovej orientácie človeka, ako jedinca, ale aj spoločnosti i celého ľudstva. Hlavným cieľom udržateľného rozvoja je zabezpečenie environmentálnej, sociálnej a ekonomickej udržateľnosti rastu, s osobitným dôrazom na ochranu a zlepšenie životného prostredia pri zohľadnení zásady „znečisťovateľ platí“. V poslednom období v oblasti presadzovania politiky životného prostredia došlo k významnému rozšíreniu uplatňovania spektra proenvironmentálne orientovaných dobrovoľných prístupov. Prejavujú sa

tendencie zvyšovania diverzity nástrojov, založených v nemalej miere na dobrovoľných proenvironmentálne orientovaných aktivitách výrobcov a rastúcom environmentálnom uvedomení všetkých zainteresovaných. Viaceré postupy boli postupne štandardizované. Súčasne s ich praktickým rozširovaním začal prebiehať ich výskum, zameraný nielen na skúmanie teoretických aspektov, ale aj zovšeobecňovanie praktických skúseností získaných z jednotlivých štúdií.

Snahy o elimináciu nepriaznivých vplyvov ľudských aktivít spôsobujúcich vážne environmentálne problémy sa v poslednom období sústreďujú na implementáciu tzv. technických, resp. dobrovoľných proenvironmentálne orientovaných politických nástrojov.

Skúsenosti s kritériami, ktoré boli vyvinuté v dobrovoľných politikách, by sa mohli prispôbiť tak, aby napomáhali vypracovaniu záväzných kritérií. Pre budúci vývoj bude dôležité najmä prepojenie medzi produktovými a systémovými kritériami.

Vo všeobecnosti dobrovoľné a regulačné nástroje nie sú dostatočne prepojené a nie je dostatočne využitá synergia, ktorá by mohla medzi nimi existovať. Podľa KOM(2008)397 vykonávanie nie je dostatočne dynamické a proaktívne, aby prinieslo zlepšenie úžitkových vlastností výrobkov. Rozdielne vnútroštátne a regionálne prístupy vysielajú výrobcovi navzájom odporujúce signály a v dôsledku toho sa plne nevyužíva potenciál vnútorného trhu.

Prostredníctvom uplatňovanie technických / dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky možno čeliť širokej škále environmentálnych výziev. Uplatňovanie tohto prístupu v prípade výrobkov so značným vplyvom na životné prostredie by mohlo viesť k značným environmentálnym a ekonomickým ziskom. Úlohou je vytvoriť účinný cyklus: zlepšiť celkové environmentálne vlastnosti výrobkov počas ich životného cyklu, podporiť a stimulovať dopyt po lepších výrobkoch a výrobných technológiách a pomáhať spotrebiteľom, aby si lepšie vybrali vďaka konzistentnejšiemu a zjednodušenému označovaniu. Tento prístup je podporovaný a posilňovaný akciami umožňujúcimi dosiahnuť hospodárnejšiu výrobu a zohľadňovať medzinárodné aspekty. V súlade s presadzovaním stratégie proaktívnych a proudzateľných prístupov sa postupne uplatňujú snahy o prechod od riešenia environmentálnych problémov následne po ich vzniku k riešeniam technicky preventívnym a udržateľným v celom životnom cykle technológie a výrobu. Ochrana životného prostredia sa dynamicky vyvíja a stáva sa rozhodujúcou súčasťou života spoločnosti. Postupne sa mení správanie producentov a spotrebiteľov a rastúcou mierou sa uplatňujú zásady preventívnosti, princíp dobrovoľnosti a účasť verejnosti na riešení problémov ochrany životného prostredia. Realizujú sa systémy environmentálneho riadenia priemyselných a výrobných činností, zvýšená pozornosť sa venuje vplyvu samotných výrobkov (ako produktov spotreby, polotovarov a materiálov) na životné prostredie. Environmentálne manažérstvo predstavuje súbor dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky, ktoré umožňujú zavedenie systémového prístupu riešenia problémov v oblasti starostlivosti o životné prostredie a neustále zlepšovanie správania sa organizácií. EMS, EMAS, environmentálne označovanie produktov, zelené verejné obstarávanie sú príklady dobrovoľných nástrojov uplatňovaných v oblasti životného prostredia, to znamená, že nie sú vynútené zákonom, ani motivované žiadnou formou stimulácie, ich neuplatňovanie nie je postihnutelné. Ide o nástroje preventívnej stratégie realizované vo forme opatrení zameraných na znižovanie znečisťovania životného prostredia.

Európske nariadenia poskytujú dynamický rámec politik výrobkov na zlepšenie environmentálnych vlastností výrobkov počas ich životného cyklu. Politiky Európskej únie sú flexibilné tak, aby sa mohli prispôbiť meniacim sa podmienkam technológie a trhov. Ich požiadavky a kritériá sú revidované aby odrážali technické inovácie, ako napr. vývoj materiálov, technológií a výrobných procesov. Rozsah produktových politik sa priebežne skúma s cieľom riešiť relevantné nové skupiny výrobkov. Rámcom politik výrobkov Európskej únie je ich potenciálna komplementárnosť, zabezpečenie synergií a prekonanie potenciálnych nezrovnalostí.

Európska politika v oblasti životného prostredia sa opiera o zásady predbežnej opatrnosti, prevencie a odstraňovania znečistenia pri zdroji, ako aj o zásadu „znečisťovateľ platí“. Rámec budúcej činnosti vo všetkých oblastiach politiky životného prostredia stanovuje viacročné akčné programy v oblasti životného prostredia. Sú začlenené do horizontálnych stratégií a zohľadňované v medzinárodných rokovaniach o životnom prostredí.

Od roku 1973 Komisia vydáva viacročné environmentálne akčné programy (EAP), v ktorých sa predstavujú chystané legislatívne návrhy a ciele politiky EÚ v oblasti životného prostredia. V roku 2013 Rada a Parlament prijali siedmy EAP na obdobie do roku 2020 s názvom Dobrý život v rámci možností našej planéty. Program vychádza z viacerých strategických iniciatív a stanovuje deväť prioritných cieľov, medzi ktoré patrí: ochrana prírody, vyššia ekologická odolnosť, udržateľný, zdrojovo efektívny a nízkouhlíkový rast, ako aj boj proti zdravotným rizikám súvisiacim so životným prostredím. V programe sa tiež zdôrazňuje potreba lepšieho vykonávania právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia, najnovších vedeckých poznatkov, investícií a integrácie aspektov životného prostredia do ostatných politík.

Cieľom konferencie "Nástroje environmentálnej politiky 2020" bolo poskytnúť vhodnú platformu pre informovanie odbornej a vedeckej verejnosti, zástupcov samosprávy a štátnej správy, výmenu skúseností a prezentácie nových výsledkov v problematike manažérstva životného prostredia.

doc. RNDr. Miroslav RUSKO, PhD.

Slovenská spoločnosť pre životné prostredie, Koceľova 15, 815 94 Bratislava